

ИҚТИСОДИЁТ
ВА
ТАЪЛИМ

1

2021

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**ИҚТИСОДИЁТ
ВА
ТАЪЛИМ**

1

2021

Тошкент

МУНДАРИЖА

САНОАТ ИҚТИСОДИЁТИ ЭКОНОМИКА ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Шарипов К.А., Зайнутдинова У.Д. Абдуллаева С.Х.	Автосаноат корхоналарида самарали маркетинг тизимини қўллаш.....	6
Муминова Н.М.	Тўқимачилик саноати корхоналарида иқтисодий барқарорликни таъминлаш масалалари.....	11
Яхшиев Х.Т.	Миллий ва халқаро тўқимачилик маҳсулотлари бозорида халқаро маркетинг муҳити таҳлили.....	16
Назарматов О.С.	Тўқимачилик корхоналарида стратегик бошқарув самарадорлигини баҳолаш усулини такомиллаштириш.....	21
Омонова Н.Р.	Управление инновационным развитием текстильных кластеров: новые экономические и социальные возможности для Узбекистана.....	24
	Пахта тозалаш корхоналарида ходимларни рағбатлантириш тизимини такомиллаштириш.....	33

МАКРОИҚТИСОДИЙ СИЁСАТ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА

Махмудов Н.М., Азимова Л.С., Авазов Н.Р. Mamurova M.Z.	Ўзбекистонда макроиқтисодий барқарорлик ва инвестицион фаолликни ошириш масалалари.....	38
	Fiskal siyosatning mazmuni va uni makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni.....	48

БАНК ИШИ БАНКОВСКОЕ ДЕЛО

Назарова М.Н.	Тижорат банкларининг депозит базасини мустаҳкамлашнинг долзарб масалалари.....	52
Хонтураев Б.А.	Жаҳон мамлакатларининг банк-молия хизматлар соҳасида рақамли маркетинг усулларида фойдаланиш ҳолати.....	55
Ибодуллаева М.Т.	Тижорат банкларининг валюта операцияларини ривожлантириш муаммолари ва уларни ҳал қилиш йўллари.....	60
Юлдашев Ж.А.	Тижорат банкларида мижозни сегментлашга йўналтирилган маркетинг стратегиясидан фойдаланиш йўллари.....	64

МЕНЕДЖМЕНТ ВА МАРКЕТИНГ МЕНЕДЖМЕНТ И МАРКЕТИНГ

Алиходжаева Н.Э. Касимова Ф.Т.	Корхонада маркетинг хизматини такомиллаштириш йўллари.....	70
Амиркулов А.З.	Маркетинг в условиях развития конкурентных рынков в малом бизнесе и предпринимательстве.....	74
Абдиева Д.А.	Корпоратив тузилмаларнинг ривожланиш маркетинг стратегиясини шакллантиришни такомиллаштириш.....	78
Матрасулов Б.Э.	Разработка стратегий международного маркетинга швейно-трикотажной продукции.....	83
	Бошқарув қарорларини қабул қилишда бевосита ва билвосита харажатларни тақсимлаш муаммолари.....	87

КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВ КОРПОРАТИВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ

Дехканов Ш.А.	Корпоратив бошқарув механизми самарадорлигини оширишнинг илғор хориж тажрибалари.....	92
---------------	---	----

КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК МАЛЫЙ БИЗНЕС И ЧАСТНОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО

Шарипов Қ.Б.	Ўзбекистонда кичик тадбиркорлик фаолиятида ихтисослашув жараёнлари самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари.....	96
Аширбоев Э.А.	Ўзбекистонда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасининг иқтисодий ривожланишига таъсир кўрсатувчи омилларни статистик баҳолаш.....	104
Tursunova M.R.	Bozor iqtisodiyoti sharoitida kichik biznesni intensiv rivojlanish strategiyasi va yalpi ichki mahsulot hajmini oshirishning samarali yo'llari.....	108
Мамаюсупова Д.Б. Надирханов У.С.	Давлат-хусусий шериклигининг мазмуни ва ўзига хос хусусиятлари.....	112
	Развитие совместного предпринимательства в Республике Узбекистан: основные формы, тенденции, перспективы.....	117
Шадиева Г.М.	Оила тадбиркорлигини ривожлантиришда инновацияларнинг айрим назарий жиҳатлари.....	121
Умарова Х.У.	Ижтимоий тадбиркорликни шакллантириш ва ривожлантириш - Ўзбекистонда ёшлар сиёсатининг муҳим жиҳати.....	126

**МОЛИЯ ВА СОЛИҚЛАР
ФИНАНСЫ И НАЛОГИ**

Дустов Ф.И.	Венчур молиялаштиришнинг халқаро тажрибаси: АҚШда венчур молиялаштиришнинг институционал жиҳатлари.....	131
Мусалимов Ш.И.	Жисмоний шахсларнинг қўчмас мулккини солиққа солишда илғор хориж тажрибаси ва уни мамлакатимизда қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари.....	136
Урманбекова И.Ф.	Корхоналар молиявий ресурслари, уларнинг зарурияти ва шакллантириш асослари.....	142

**ХИЗМАТ КЎРСАТИШ
СФЕРА УСЛУГ**

Джураева Д.Д.	Хизматлар соҳасини ривожлантиришда инновацион салоҳият ва ёндашувларни тадқиқ этишнинг методологик масалалари.....	148
Исмаилова Н.С., Исаев Қ.А., Ҳамидов И.И. Саттаров Ш.Х.	Ўзбекистон транспорт коридорлари кенгайиши доирасида бир макон бир йўл лойиҳаси амалга ошишининг замонавий тенденциялари.....	156
	Хизмат кўрсатиш корхоналарида харажатларини камайтириш ва ундан олинadиган фойдани қўпайтириш асосида самарадорликни ошириш.....	171

**ТАЪЛИМ
ОБРАЗОВАНИЕ**

Салихов Н.Д.	Мактабгача таълим ташкилотини бошқаришда ташкилий-ҳуқуқий усулларнинг аҳамияти.....	175
Ҳакимов Н.Х., Абдумаликов А.А. Ҳакимов Ғ.Қ.	Совместные международные образовательные программы как важная форма подготовки высококвалифицированных кадров в Узбекистане.....	181
	Олий таълим муассасаси таълим сифатини бошқариш самарадорлигини ошириш йўллари.....	187
Сафаров О.А.	Таълим тизими бошқарувида стратегик менежмент механизмлари ва бошқарув моделларининг ўрни.....	190

**ДЕМОГРАФИЯ, МЕҲНАТ ИҚТИСОДИЁТИ
ДЕМОГРАФИЯ, ЭКОНОМИКА ТРУДА**

Юсупов Р.А.	Камбағалликнинг мазмуни, сабаблари ва асосий кўрсаткичлари.....	197
Базарова Г.Г. Абдураманов Х.Х.	Худудий меҳнат бозорини ривожлантиришнинг кластер шаклини яратиш.....	201
	Хорижий мамлакатларнинг эрта турмуш ва эрта туғруқ ҳолатларини олдини олиш борасидаги тажрибалари.....	207

**МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИ
РЕГИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА**

Ғафоров У.У.	Меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланишни таъминлашда қашқадарё вилоятини комплекс ривожлантириш ва инвестицион муҳит самарадорлигини ошириш.....	213
--------------	--	-----

**КОРХОНА ИҚТИСОДИЁТИ
ЭКОНОМИКА ПРЕДПРИЯТИЯ**

Махкамбоев К.А.	Автотранспорт корхоналари иқтисодий салоҳияти кўрсаткичлар бўйича рейтинг натижасининг қиёсий таҳлили.....	217
-----------------	--	-----

**ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ИҚТИСОДИЁТИ
ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА**

Топилдиев С.Р.	Мамлакатимизда аграр соҳани давлат томонидан қўллаб-қувватлаш механизмларини такомиллаштириш йўллари.....	221
Амиров Л.Ф. Маматкулов Б.Х.	Аграр секторни барқарор ривожлантиришнинг услубий жиҳатлари.....	224
	Фермер хўжаликларида чорвачилик маҳсулотлари етиштиришни ривожлантириш - камбағалликни қисқартиришнинг устувор йўналишларидан биридир.....	232
Кушаров З.К.	Турли хўжалик юритиш шаклларидаги қишлоқ хўжалиги корхоналарида гўшт ишлаб чиқаришнинг аҳамияти.....	238
Мирзаев С.А.	Қишлоқ хўжалиги тизимида техник хизмат кўрсатишнинг ўзига хос хусусиятлари.....	241
Мирзаев А.Қ.	Суғориладиган ерлардан фойдаланишнинг иқтисодий-экологик самарадорлиги.....	244

**РЕКРЕАЦИЯ ВА ТУРИЗМ
РЕКРЕАЦИЯ И ТУРИЗМ**

2021 йил 1-сон	Мамаджанов А.А.	Ўзбекистонда туризм ёрдамчи ҳисоби жадвалларини ишлаб чиқиш ва улардан фойдаланиш тартибини такомиллаштириш.....	248
	Мўминов Х.И., Абдуллаева Х.	Пандемиянинг Ўзбекистон туризми ривожланишига таъсири.....	253

ХИЗМАТЛАР СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИННОВАЦИОН САЛОҲИЯТ ВА ЁНДАШУВЛАРНИ ТАДҚИҚ ЭТИШНИНГ МЕТОДОЛОГИК МАСАЛАЛАРИ

Джуроева Дилноза Даврон қизи -
Бухоро давлат университети тадқиқотчиси

Аннотация. Мазкур мақолада хизматлар соҳасини ривожлантиришда инновацион салоҳият ва ёндашувларни тадқиқ этишнинг методологик масалалари кўриб чиқилган бўлиб, инновация фаолияти инфратузилмасини шакллантириш, шу асосда илмий ишланмаларни иқтисодийётнинг тегишли соҳа ва тармоқларига жорий этиш қўламини ошириш асосида янги хизматлар турларини кўпайтириш юзасидан илмий асосланган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган. Фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграциясини мустаҳкамлаш ва тижоратлаштиришнинг амалий механизмларини кучайтириш асосида инновацион хизматлар номенклатурасини кенгайтириш масалалари ёритиб берилган.

Калит сўзлар: инновация, инновацион ёндашув, илмий ишланмалар, янги хизмат турлари, тижоратлаштириш, инновацион инфратузилма.

Аннотация. В статье рассматриваются методологические вопросы исследования инновационного потенциала и подходов к развитию сферы услуг, разрабатываются научно обоснованные предложения и рекомендации по увеличению спектра новых услуг на основе формирования инфраструктуры инноваций, внедрения научных разработок в соответствующие отрасли и отрасли. Освещены вопросы расширения спектра инновационных услуг на основе усиления интеграции науки, образования и производства и усиления практических механизмов коммерциализации.

Ключевые слова: инновации, инновационный подход, научные разработки, новые виды услуг, коммерциализация, инновационная инфраструктура.

Annotation. The article deals with methodological issues of researching the innovative potential and approaches to the development of the service sector, developing scientifically based proposals and recommendations for increasing the range of new services based on the formation of infrastructure for innovation, the introduction of scientific developments in the relevant industries and industry. The issues of expanding the range of innovative services on the basis of strengthening the integration of science, education and production and strengthening the practical mechanisms of commercialization are highlighted.

Key words: innovation, innovative approach, scientific developments, new types of services, commercialization, innovation infrastructure.

Жаҳон иқтисодийётининг глобаллашуви шароитида ҳар бир давлатнинг халқаро рақобат жараёни шартларига тез мослашуви унинг муваффақиятли ва барқарор ривожланишининг асосий омили ҳисобланади. Бинобарин, ривожланган давлатларнинг асосий устунлиги – илм-фаннинг юксак тараққий этганлиги билан боғлиқ. Шу жиҳатдан, давлатнинг бугунги ва истиқболдаги барқарор иқтисодий ўсишини таъминловчи оимлар айнан илм-фан соҳасини изчил ривожлантириш билан белгиланади.

Инновацион иқтисодийёт учун нафақат янги илмий ва техник билимларни яратишнинг ўзи, балки хўжалик фаолиятида илмий-техник ютуқлардан, яъни инновацион фаолият натижаларини қай даражада ва қанчалик тўлиқ фойдаланиш ҳам муҳим аҳамиятга эга.

Айнан шу иқтисодий ўсишнинг муҳим омили ва истеъмолчи учун рақобатчилик курашининг асосий воситаси бўлиб бормоқда. Инновациялар, инновацион фаолият бугун иқтисодий ўсишнинг стратегик омили эканлиги ва мамлакат ва унинг ҳудудлари иқтисодийётининг тараққий этишида фундаментал рол ўйнашини ҳамма бирдек эътироф этади. Илмий-тадқиқот ва тажриба конструкторлик ишлари ҳамда инновациялар соҳасига жамият борган сари кўпроқ моддий ва инсон ресурсларини жалб этмоқда. "Инновация" атамаси бугунги кунда жуда

кенг қўлланилиши унинг мазмун-моҳиятини ўрганишга бўлган қизиқишларни янада кучайтирмоқда. Шу сабабдан мазкур атаманинг иқтисодий мазмун-моҳиятини тадқиқ этган ва очиқ берган айрим иқтисодчи-оимларнинг қарашларини ўрганиш муҳим.

Халқаро тажрибада инновацион жараёнларни ташкил этиш бўйича турли жиҳатларни Д.Аржибуджи, Ж.Ховелс, Д.Белл, ПюДрукер, Б.Лундвал, Н.Мазур, Р.Нелсон, В.Иванов, Й.Шумпетер, Р.Фатхудинов, Н.Розенберг А.Поршнева, К.Пузня, А.Румянцева ва бошқа оимлар ишларида топиш мумкин. Таниқли Й.Шумпетер, Г.Менш, Дж.Форрестер ишларида иқтисодий ўсишнинг инновацион таркиби концепциясини таъминловчи макроиқтисодий моделлар механизмлари ишлаб чиқилган.

Инновацион салоҳиятни шакллантириш ва унинг бошқарув тизимига бағишланган жуда кўп илмий ишлар мавжуд, буларга В.Громеки, Г.Добров, Ю.Копигин, А.Медведев, В.Соловьев ишларини киритиш мумкин. Инновацион ривожланиш қонуниятларини ўрганишга катта ҳисса қўшган хорижлик оимлар: Дж.Гелбрейт, П.Друкер, Т.Кун, Б.Санто, Д.Сахал, О.Тофлер, шунингдек, методологик ёндашувлар: Р.Нельсон, С.Уинтернинг инновацион ўзгаришлар, иқтисодий ривожланиш, ташкилот ва институтлар таҳлили эволюцион иқтисодий назарияси; М.Пор-

тернинг халқаро рақобат модели; Г.Менш, Р.Фостер, К.Фримен, К.Переснинг инновацион ва технологик парадигмалар назарияси ва К.Пэвитт, Ф.Шенэннинг илмий-техник ривожланиш тармоқ йўналишлари; Р.Вернон, Дж.Даннинг, К.Тьюгендхэт, Д.Джонстон, Дж.Стопфорднинг чет эл инвестициялари ва инновацион технологияларни трансфер қилиш назариялари муҳим илмий манба ҳисобланади.

Ўзбекистонда инновация фаолиятини ривожлантириш ва бошқарув тизимини ўрганиш бўйича С.С.Ғуломов, А.Ш.Бекмуродов, Б.Беркинов, Ш.Н.Зайнутдинов, Н.Қ.Йўлдошев, Б.К.Ғойибназаров, М.А.Маҳкамova, И.Қ.Мирзаев, А.Ф.Расулов, А.М.Қодиров, Ш.Отажонов, А.Умаров ва бошқа олимлар илмий тадқиқот олиб борганлар[1].

Муайян янгилик даражасини баҳолаш ва конъюнктура силжишларининг амплитудаси ва давомийлигини аниқлаш учун Й.Шумпетер *янгилик* мезонини киритди, ва ушбу мезон мазкур туркумлаштириш асосини ташкил этди.

Кейинчалик, 1930-йилларда Й.Шумпетер томонидан *инновация* тушунчаси киритилди, ва у маҳсулот ишлаб чиқариш, сотиш, етказиш жараёнларида янги ёки такомиллаштирилган техник, технологик, ташкилий характердаги қарорларни қўллаш оқибатида мумкин бўлган ўзгаришларни билдирар эди. Инновациянинг ушбу таърифи ва Й.Шумпетернинг ишлаб чиқариш омилларининг янги комбинациялари тўғрисидаги концепцияси инновациялар назариясига бўлган иккита энг тарқалган ёндашувдан бирининг асосини ташкил этади.

И. Шумпетернинг таъкидлашича, «депрессия даврида юз берадиган жараёнлар ишончсизлик ва тартибсизликларни ифода этади, буларни биз янги мувозанатни излаш, умумий вазиятларнинг нисбатан жадал ва жиддий ўзгаришларига мослашув сифатида тушунамиз»[2].

Хусусан, рус иқтисодчи-олими Балабанов И.Т. фикрига кўра: “инновация – назорат, ҳисоб, режалаштириш усули, таҳлилга қабул қилишнинг янги шакллаларини қамраб олган ҳолда янги техника ва технологияга, ишлаб чиқариш, меҳнат, хизмат кўрсатиш, бошқаришни ташкил этишнинг янги шаклига капитални киритишдан олинган моддийлашган натижани ўзида намоён этади”[3]. Шунингдек, Борисов А.Б. инновацияларни қуйидагича таърифлайди: “инновация технологияларнинг янги турларини ишлаб чиқиш, яратиш ва тарқатиш, янги ташкилий шаклларни жорий этишга қаратилган ижойий фаолият натижасини англатади”. В.Г.Медынский олиб борган изланишлари асосида қуйидаги хулосага келган: “инновация сифатида олиб борилган илмий-тадқиқот ёки аввалгига ўхшаш туридан сифат жиҳатдан фарқ қилувчи янги-

сининг яратилиши натижасида ишлаб чиқаришга жорий этилган объект тушунилади”.

Фатхутдинов Р.А. эса “инновация – объектни бошқаришни ўзгартириш ва иқтисодий, ижтимоий, экологик, илмий-техникавий ва бошқа турдаги самарани олиш мақсадида янгиликни жорий этишнинг якуний натижаси”, деб баҳолайди[4]. Шунга ўхшаш таърифни В.Л.Попов томонидан ҳам берилган бўлиб, унга кўра: “Инновация – бозорда сотиладиган янги турдаги ёки такомиллашган маҳсулотнинг, амалиётда фойдаланиладиган янги ёки такомиллашган технологик жараённинг амалга оширилишини ҳосил қилувчи инновация фаолиятининг якуний натижаси” дейилган[5]. Ўзбекистонлик иқтисодчи-олимлар ҳам “инновация” атамасининг иқтисодий мазмун-моҳиятини очиб бериш бўйича катта изланишлар олиб боришган ва ўзларининг замонавий талқиндаги таърифларини ишлаб чиққанлар. Шулар жумласида иқтисодчи-олимлар Р.И. Гимуш, Ф.М. Матмуродовлар томонидан инновация деганда “янгилик ва янгилик киритиш деган маънони билдиради. Бу янгилик замирида янги тартибни, янги одатни, янги услубни, кашфиётни тушуниш лозим”, дея таъриф берилган[6]. Б.Э.Тошмуродова, Н.Жияновлар фикрига кўра: “инновация тушунчаси ўз ичига фақат техник изланишларни олмасдан, балки корхона иши усулидаги барча яхши ўзгаришларни (янги хизматлар, пастроқ нархлар белгилаш ва бошқа мижозлар учун қулай шароитлар яратиш) олади”[7].

Табиийки, бунда ишлаб чиқариш кучларининг ушбу қисмини мақсадли бошқариш ва улардан самарали фойдаланиш масаласи юзага келади. Шу билан бирга, ҳар бир ҳўжалик юритувчи субъект инновацион салоҳиятининг жамиятнинг иқтисодий тараққиётини таъминлашдаги роли ҳам ўзгаради.

Шу жиҳатдан, бугунги кунда жаҳон иқтисодиётида инновациялар ролининг, инновацион жараёнларни амалга оширишнинг йўналишлари ва механизмларининг ўзгариши кузатилмоқда. Бунда инновация иқтисодиётнинг интеллектуаллашувига асосланган иқтисодий ўсишнинг ҳал қилувчи, ҳаракатлантирувчи кучига айланиб бормоқда. Шу муносабат билан бугунги шароитларда фақат инновацион, айнан илмий, юксак технологияли, малакали ишчи кучида рўёбга чиққан билимларга асосланган иқтисодиётгина рақобатбардош бўла олиши мумкин.

Амалга оширган таҳлилларимиз шуни кўрсатмоқдаки, 2020 йил мобайнида жами 304 та ташкилот илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмаларни бажарган. Иқтисодий фаолият турлари бўйича илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмаларни бажарган ташкилотлар сони бўйича асосий улуш кас-

бий, илмий ва техник фаолиятда 177 та, таълимда 67 та, ишлаб чиқариш саноатида 11 тани ташкил этди.

Илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмаларни бажарган ташкилотларни секторлар кесимида кўриб чиқадиган бўлсак давлат секторида 118 та, тадбиркорлик секторида 121 та, олий таълим секторида 64 та ва хусусий нотижорат секторда 1 та ташкилот акс этган.

Маълумки, инновация деб янги кўринишда маҳсулот (товар, иш, хизмат) яратилишини ёки такомиллаштирилиши-ни, ишлаб чиқариш жараёнининг янги кўриниши жорий қилинишини ёки ушбу жараённинг такомиллаштирилишини, бизнесни юритишда янги маркетинг ёки ташкилий усулларнинг жорий қилинишини, иш ўринлари ташкил этишни ёки ташқи алоқалар ўрнатилишини ўзида мужассамлаштирган инновацион фаолиятнинг якуний натижаси тушунилади.

Инновацияларнинг учта асосий турлари мавжуд: булар технологик, маркетинг ва ташкилий инновациялар. Технологик инновациялар деганда ташкилотнинг технологик янги маҳсулотлар ва жараёнларни, шунингдек маҳсулотлар ва жараёнларда сезиларли даражада такомиллаштиришларни, технологик янги ва сезиларли даражада такомиллаштирилган хизматларни, хизматлар ишлаб чиқарилиши (етказиб берилиши) бўйича янги ёки сезиларли даражада такомиллаштирилган усулларни ишлаб чиқиш ва жорий этиш билан боғлиқ фаолияти назарда тутилади. Технологик инновациялар ташкилотлар томонидан биринчи маротаба ишлаб чиқилаётган маҳсулотлар, жараёнлар, хизматлар ва усуллар шаклида ёки бошқа ташкилотлар томонидан қўлланилаётганлари ҳам бўлиши мумкин.

Маркетинг инновациялари деганда янги ёки сезиларли яхшиланган маркетинг услубларини жорий этиш тушунилади. Булар ўз ичига: маҳсулотларнинг дизайни ва қадоқланишида жиддий ўзгартиришлар; маҳсулотларни сотиш ва тақдироти бўйича, шунингдек уларни бозорларга танитиш ва олға силжитиш бўйича янги услублардан фойдаланиш; янги нарх стратегияларини шакллантиришни олади. Бу ўзгартиришлар маҳсулот истеъмолчиларининг эҳтиёжларини тўлароқ қондиришга, сотиш ҳажмини кўпайтириш мақсадида маҳсулотлар ва хизматлар истеъмолчиларининг таркибини кенгайтиришга йўналтирилган бўлади.

Ташкилий инновациялар – бу бизнесни юритишда, иш ўринларини ёки ташқи алоқаларни ташкил этишда янги услубларни ишлаб чиқишдир. Бундай инновациялар бошқарув ва трансакцион харажатларни қисқартириш, таш-

килот томонидан ишчиларнинг иш ўринлари (иш вақтлари) билан таъминланганлик даражасини ошириш, меҳнат самарадорлигини ошириш, бозорда мавжуд бўлмаган активларга йўл топиш ёки етказиб бериш нархини камайтириш йўли билан ташкилот фаолиятининг самарадорлигини оширишга йўналтирилган бўлади.

2019 йилда иқтисодий фаолият ва иш турлари бўйича ташкилотлар томонидан бажарилган илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмалар ҳажми 853404,4 млн сўм ни ташкил этиб ушбу кўрсаткич 2017 йилда 680038,0 млн сўмни ташкил этган. Бажарилган илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмалар сони жами 17845 тани ташкил этиб улардан 3357 таси кичик корхона ва микрофирмалар томонидан бажарилди.

2019 йилда фан соҳалари бўйича илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмаларига харажатлар 602281,4 млн. сўмни ташкил этди, 2017 йилга нисбатан 73503,9 млн. сўмга ортган.

Корхона ва ташкилотларнинг инновацион фаолияти бўйича 2019 йилда ўз кучи билан инновацион маҳсулотлар, ишлар, хизматлар ишлаб чиқарган корхона ва ташкилотлар сони 3916 таниташкил этиб, 2017 йилга нисбатан 772 тага ортган. Иқтисодий фаолият турлари бўйича энг юқори улуш ишлаб чиқариш саноатида кузатилиб 2033 та ташкилотда инновацион маҳсулотлар, ишлар, хизматлар ишлаб чиқарилган. Ўз кучи билан ишлаб чиқарилган инновацион маҳсулотлар, ишлар, хизматлар ҳажми (ҚҚС ва акцизсиз) жами 26811437,5 млн. сўмни ташкил этди.

2017 йилга нисбатан таққосланганда, технологик, маркетинг ва ташкилий инновацияларга харажатлар, молиялаштириш манбалари бўйича 1896263,1 млн.сўмга ортиган, жами 6603474,9 млн.сўмни ташкил этди. Ижобий ўзгариш сифатида тижорат банкларининг кредитлари ёрдамида 1060055,4 млн.сўм маблағ молиялаштирилганини кузатиш мумкин, ушбу кўрсаткич 2017 йилга нисбатан 558513,0 млн. сўмга ортган. 2019 йилда жорий қилинган инновациялар сони жами 4427 тани ташкил этиб, 2017 йилга нисбатан 1945 тага ортган. Жами жорий қилинган инновацияларнинг 3543 таси маҳсулотлар, 884 таси жараёнлар бўйича, 128 таси маркетинг ва 13 таси ташкилий инновациялар.

Хизмат кўрсатиш соҳаси аҳоли бандлигини таъминлашда энг катта захиралардан бири ҳисобланади. Мамлакатимизда унинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши 35 фоизни ташкил этади. Халқаро меҳнат ташкилоти таҳлилларига кўра, сервис индустриясининг 1 фоизга ўсиши камбағаллар сонини 1,5 фоизга қисқартиради (1-жадвал).

ХИЗМАТ КЎРСАТИШ

1-жадвал

2019 йилда ўз кучи билан инновацион маҳсулотлар, ишлар, хизматлар ишлаб чиқарган кичик корхона ва микрофирмаларнинг иқтисодий фаолият турлари бўйича кўрсаткичлари[8]

	Жами	Шундан:		
		2019 йилда биринчи марта ўзлаштирган	2017-2018 йилларда биринчи марта ўзлаштирган	2017-2019 йилларда такомиллаштирган
Жами	3753	1864	1389	654
<i>шу жумладан иқтисодий фаолият тури бўйича:</i>				
Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги	101	50	29	24
Тоғ-кон саноати ва очиқ конларни ишлаш	75	43	30	5
Ишлаб чиқариш саноати	1979	1086	792	197
Электр, газ, буғ билан таъминлаш	4	2	-	2
Сув билан таъминлаш; канализация тизими, чиқиндиларни йиғиш	19	8	10	2
Қурилиш	250	111	94	53
Улгуржи ва чакана савдо	616	293	175	160
Ташиш ва сақлаш	92	40	25	29
Яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар	117	43	38	37
Ахборот ва алоқа	92	37	33	31
Молиявий ва суғурта фаолияти	27	5	17	5
Қўчмас мулк билан операциялар	59	33	16	13
Касбий, илмий ва техник фаолият	84	26	32	32
Бошқарув ва ёрдамчи хизматлар кўрсатиш фаолияти	72	22	31	22
Таълим	22	12	9	2
Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизмат кўрсатиш	62	19	25	23
Санъат, кўргил очиш ва дам олиш	17	7	8	3
Иқтисодий фаолиятнинг бошқа турлари	65	27	25	14

Бу хизмат кўрсатиш соҳасида иш ўринлари яратиш бўйича жуда катта имкониятлар борлигидан далолат беради. Ҳисоб-китобларга кўра, мазкур йўналишда камида 160 минг қўшимча иш ўрни яратиш мумкин.

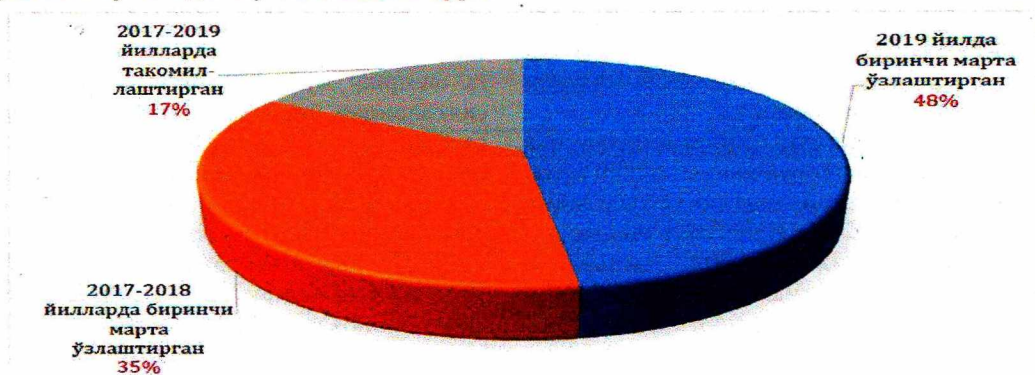
Масалан, ҳозирги кунда Тошкент шаҳри, Бухоро, Навоий ва Тошкент вилоятларида ахборот технологиялари соҳасида йилига 50 минг доллар экспорт қиладиган ва Top Talent рейтингининг энг юқори 3 фоизига кирадиган 21 та ёш фрилансер дастурчи бор.

Ҳозирги кунда ҳар бир туман ва шаҳар кесимида хизматлар соҳасини ривожлантириш дастурини ишлаб чиқиш амалга оширилмоқда. Шу билан бирга, тармоқни тартибга солиш, ундаги методология ва статистика маълумотларини халқаро стандартларга мослаштириш вазифаси қўйилди. Соҳани ривожлантириш молиявий кўмаксиз бўлмайди. Шу боис хизмат кўрса-

тиш лойиҳалари учун Тикланиш ва тараққиёт жамғармасидан 100 миллион доллар ёки 1 триллион сўмдан зиёд кредит ресурслари ажратиш тўғрисида қарор қабул қилинди. Бу маблағлар ҳам давлат, ҳам хусусий банклар орқали ажратилади ва кредит ставкаси 15 фоиздан ошмайди.

Худудлар раҳбарлари бу имкониятдан самарали фойдаланиб, хизмат кўрсатиш соҳасида кўп иш жойи яратадиган ва тез амалга ошириладиган лойиҳаларни шакллантириши зарурлиги таъкидланди. 2019 йилда ишлаб чиқарилган инновацион маҳсулотлар, ишлар, хизматларнинг ўзлаштириш даражаси бўйича таснифланиши 1-расмда келтирилган.

Таҳлилларимиз шуни кўрсатмоқдаки, сўнги йилларда иқтисодий инновацион ривожлантириш ва буни таҳлил қилиб боришга жаҳонда алоҳида аҳамият қаратилмоқда.

1-расм. 2019 йилда ишлаб чиқарилган инновацион маҳсулотлар, ишлар, хизматларнинг ўзлаштириш даражаси бўйича таснифланиши, %

Манба: Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан таҳлил қилинган.

Bloomberg дунёнинг энг инновацион иқтисодиётлари рейтингини тақдим этди. Рейтинг тузишда Bloomberg экспертлари етти мезонга асосланишди - тадқиқотларга кетган харажатлар, ЯИМнинг фоизлардаги ишланмаси, ЯИМдаги технологик ишлаб чиқариш қиймати, sanoатдаги самарадорлик, мамлакатдаги юқори технологиялар секторидаги компаниялар сони, хизматлар қўламининг ривожланганлиги, профессионал тадқиқотчилар ва патентлар сони.

Ушбу рейтингда ғолибликни қўлдан бой бермаган Жанубий Корея яна биринчи ўринга сазовор бўлди. Иккинчи ўрин ишлаб чиқариш кўрсаткичлари яхшиланган Швецияга насиб этди, мамлакат ўтган йилги натижага нисбатан бир поғона юқорилади. Учинчи ўринни Германия эгаллади, мамлакат бу йил Швециядан фарқли ўлароқ, бир поғона пастлади. Швейцария бир поғонага кўтарилди, тўртинчи ўринга муносиб кўрилди. Икки поғона кўтарилган Финляндия эса бу йилги рейтингда бешинчи ўринда қайд этилди. Сингапур ўз ўрнини сақлаб қолиб, бу йил ҳам олтинчи ўринни банд этди. Япония ўтган йилги позициясини йўқотиб, уч поғона пастлади ва еттинчи ўринни эгаллади. Бир поғонага кўтарилган Дания саккизинчи ўринда қайд этилди. Тўққизинчи ўринни бир позиция пастлаган Америка Қўшма Штатлари банд этди. Кучли ўнлик рўйхатига ўтган йилги рейтингда 11-ўринни эгаллаган Исроил давлати яқун ясади.

Ҳозирда инновацион тараққиётда анъанага кўра инновацияларнинг чизиқли модели етакчи роль ўйнаб келмоқда. Ушбу моделга кўра ишлаб чиқилган фундаментал илмий ғоя амалий тадқиқотларда рўёбга чиқади. Амалий тадқиқотлар инновацияларнинг асосини ташкил этиб, уларни амалга ошириш натижасида илғор технологиялар пайдо бўлади. Ушбу модель XX асрда ишлаб чиқилган бўлиб, ривожланган мамлакатларда 21 асрда ҳам аввалгидек муносиб ўрин эгаллаб бораверади. Ривожланган мамлакатларда чизиқли моделга қўшимча равишда аста-секин «инновация манбалари модели» жорий қилинаётган бўлиб, унга мувофиқ равишда инновациялар инновацион тизимнинг исталган қисмида пайдо бўлиши мумкин.

Илмий тадқиқотлар инновацияларнинг энг муҳим ҳаракатлантирувчи кучи бўлиб қолаётган бўлишига қарамай, эндиликда улар ягона омил бўлмай қолди. Шу муносабат билан илмий-тадқиқот ташкилотларининг анъанавий ролини қайта кўриб чиқиш зарурдир. Янги билимлар нафақат давлат тадқиқот ташкилотларида ёки компанияларнинг тадқиқот бўлинмаларида, балки кўпгина социал (ижтимоий) тузилмаларда ҳам яратилмоқда. Муҳандислар, сав-

до агентлари ва бошқа ёлланма ишчиларнинг ҳам, истеъмолчиларнинг ҳам янги кундалик тажрибаси ва фаолияти инновацион жараёнга қўшилган муҳим ҳисса бўлиб хизмат қилади. Ишлаб чиқариш, савдо ва истеъмол соҳасидан келиб тушаётган ғоя ва таклифлар асосида янгиликларнинг пайдо бўлиши иқтисодий агентлар ўртасидаги ўзаро алоқалар тараққий этган тизимлар учун характерлидир.

Бундан ташқари, инновацион жараён фақат технологиялар соҳаси билангина чекланиб қолмай, балки институционал, ташкилий ва бошқарув инновацияларини ҳам ўз ичига олади. Бу билимларни мавжуд анъанавий концепцияларга амалда мослаштиришнинг, баъзан эса уларнинг доираларига мос туширишнинг имкони йўқ. Улар муайян тармоқд банд бўлган субъектларнинг номоддий активларидир; компаниялар мазкур билимларни имкон қадар самарали равишда фойдаланишга уринишлари лозим. Тўпلامли инновация манбалари модели элементлар хилма-хиллигини максимал ҳисобга олинган ҳолда ривожланиш ва уларнинг ижодий ҳамкорлиги учун қулай шарт-шароитлар яратиш механизми учун мўлжаллангандир.

Хизматлар соҳасида инновацияларнинг икки асос моделларининг таҳлилига кўра, норматив (меъёрий) ва субъектив ёндашувларнинг оптимал уйғунлигини топиш муаммоси ҳамон диққат марказида қолиб келмоқда. Бу муаммони ҳал қилишда кўпчилик ҳолларда икки парадигма – «инновацияларни қўллаб-қувватлаш» ва «муайян инновацион фаолият субъектларини қўллаб-қувватлаш» ўртасидаги англаб бўлмас зиддият пайдо бўлади.

Таъкидлаб ўтиш лозимки, мазкур парадигмаларни муқобил (альтернатив) омил деб қараш керак эмас, балки улар бир-бирини тўлдириб бориши лозим. Бу эса «муаммоллаштириш макони» кенгайтирилган ва юқорида зикр қилинган ҳар икки ёндашувни айрим масалаларни ҳал қилишнинг хусусий стратегиялари сифатида ўз ичига олувчи парадигмага ўтилган тақдирдагина мумкин бўлади. Бизнингча, буни субъектга йўналтирилган ёндашув доирасида амалга ошириш мумкин. Унинг принципиал хусусиятларидан бири тадқиқот, лойиҳалаштириш ва бошқарув объектларининг алмашилишидан иборат бўлиши лозим бўлиб, умуман фаолият тизимлари ҳам, уларнинг ўз фаолиятини ривожлантиришда фаол иштирок этаётган субъектлари ҳам ушбу объектларга айланиши мумкин.

Амалга оширилган асосида хизматлар соҳасида инновацияларни ривожлантиришга таъсир кўсатувчи омиллар ажратилди ва гуруҳланди (2-жадвал).

Хизматлар соҳасида инновацияларни ривожлантиришга таъсир этувчи омиллар таҳлили

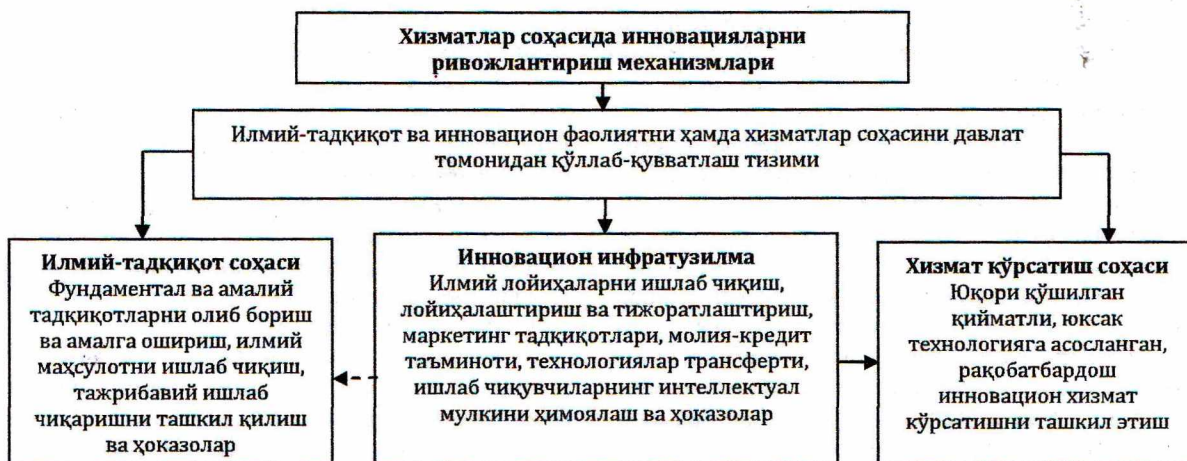
Омиллар гуруҳи	Фаолиятга тўқинлик қилувчи омиллар	Фаолиятга хизмат кўрсатувчи омиллар
Техник-иқтисодий омиллар	Риски лойиҳаларни молиялаштириш учун маблағлар етишмаслиги; моддий ва илмий-техник базанинг заифлиги, захира қувватлари йўқлиги; жорий ишлаб чиқариш манфаатларининг устунлик қилиши	Молиявий ва моддий-техник воситалар захираси; зарурий хўжалик ва илмий-техник инфратузилма; инновацион фаолият учун моддий рағбатлантириш мавжудлиги
Юридик	Монополияга қарши кураш, солиқ, амортизация, патент-лицензия қонунчилиги томонидан юридик чекловлар	Инновацион фаолиятни рағбатлантирувчи қонун чоралари
Ташкилий-бошқарув	Ташкилий-бошқарув структуралари, керагидан ортиқча марказлашув, иерархик тамойиллар консервативлиги, вертикал ахборот оқимлари устунлиги, тармоқлараро ва ташкилотлараро ўзаро алоқалар мураккаблиги, қисқа муддатли қоплашга йўналганлик; инновацион жараён майдонлари манфаатларини мувофиқлаштириш қийинлиги	Ташкилий структуралар мослашувчанлиги, бошқарувнинг демократик услуби, горизонтал ахборот оқимлари устунлиги; режалаштириш индуктивлиги, номарказлашув, мустақиллик, мақсадли ва муаммоли гуруҳлар шакллантириш
Ижтимоий-психологик	Мақомнинг ўзгариши, янги иш қидириш зарурати, шакланган фаолият усуларини қайта қуриш, ҳуқ-атвор стереотипларини бузишга қаршилик кўрсатиш; ташқаридан келадиган барча янгиликларга қаршилик кўрсатиш	Маънавий рағбатлантириш, жамиятда тан олиниш, шахсий камол топиш имкониятларини таъминлаш, ижодий меҳнатни овоз қилиш
Институционал (расмий ва норасмий)	Инновацион ривожланишнинг институционал меъёрлар иқтисодий дисфункцияси билан асосланадиган инновацион ривожланиш трендлари ва мавжуд меъёрлари структураси ўртасида қарама-қаршиликлар.	Инновацион фаолликни рағбатлантирадиган янги товар ва хизматлар ишлаб чиқаришни рағбатлантирадиган институционал меъёрларни шакллантириш

Манба: муаллиф ишланмаси.

Иқтисодий ривожланишнинг янги концепциясини шакллантиришда инновациялар ролига тақдим этилган нуқтаи назар ташқи беқарорлик шароитларида тизимни унинг учун қулай бўлган ва ўзини-ўзи ташкил қилиш жараёнини ишга туширадиган ривожланиш йўллари билан бирига ундашга қодир бўлган бошқарув таъсири аҳамиятини ажратиб кўрсатишга имкон беради. Миллий хўжалиқда инновацион тартибга солиш институтлари тизими ижти-

моий-иқтисодий устуворликларга мувофиқ шаклланади.

Республика иқтисодиётида хизматлар соҳасини ривожлантириш ва инновацияларни жорий этиш тизимидаги динамик жараёнлар устида олиб борилган таҳлиллар унинг айрим секторларидаги узилишларни аниқлашга ва инфратузилма объектларини шакллантиришга дифференциялашган ёндошув зарурлигини исботлашга имкон берди (2-расм).

2-расм. Хизматлар соҳасида инновацияларни ривожлантириш механизмлари

Манба: муаллиф ишланмаси.

Уларнинг фаолиятида аниқланган ўзига хос хусусиятлар уларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш механизмидан фойдаланиш кераклигидан далолат бермоқда.

Хизматлар соҳасида инновацияларни ривожлантиришда инновацион инфратузилмани шакллантириш механизми қуйидаги тамойилларга асосланган бўлиши лозим:

- юқори қўшилган қийматли, юксак технологияга асосланган, рақобатбардош инновацион хизмат кўрсатишни ташкил қилиш, бунда асосий эътиборни мавжуд илмий-тадқиқот муассасалари, саноат корхоналари ва кредит-молия ташкилотларига қаратиш;

- инновацион лойиҳаларни амалга ошириш билан боғлиқ ҳатти-ҳаракатларни мувофиқлаштиришни ва барқарор ўзаро алоқаларни

таъминловчи инфратузилма объектларининг яхлит мажмуасини барпо этиш.

Бизнинг фикримизча, хизматлар соҳасида инновацион фаолиятини бошқариш усули – бу бошқарувчи тизимининг бошқарув объектига таъсир кўрсатиб, у ўз ичига инновацияларни, инновацион жараёни ва инновацияларни сотиш муносабатларни олади. Инновацияларнинг асосий моҳияти ҳар доим уларга қўйиладиган инвестицияларнинг ҳаракати билан боғлиқдир. Шу сабабли, хизматлар соҳаси инновацион фаолиятини бошқаришнинг барча усуллари бозорда инновационнинг ҳаракатланиши жараёнида юзага келадиган пул муносабатларига асосланади. Демак, хизматлар соҳаси инновацион фаолиятини, бошқариш усуллари умумий мазмуни бўлиб, бир томондан инновацияни ишлаб чиқарувчи ёки сотувчи ўртасида юзага келадиган пул муносабатларининг инновацияга таъсири ҳисобланса, бошқа томондан, ушбу инновациянинг харидори ўртасида юзага келадиган пул муносабатларининг инновацияга таъсири ҳисобланади.

Хизматлар соҳаси инновацион фаолиятини бошқариш усуллари таъсири янгиликларни ишлаб чиқариш ёки сотиш соҳасига йўналтирилиши мумкин. Ушбу йўналишлар инновацион жараёнинг структурасини белгилайди.

Хизматлар соҳаси инновацион фаолиятини бошқариш усуллари қуйидаги гуруҳларга бўлиш мумкин: фақат инновацияни ишлаб чиқаришга таъсир кўрсатадиган усуллар; инновацияни ишлаб чиқаришга, ҳам уни сотиш, олдинга силжитиш ва тарқатишга таъсир кўрсатадиган усуллар; фақат инновацияни сотиш ва тарқатишга таъсир кўрсатадиган усуллар.

Хизматлар соҳаси инновацион фаолиятини бошқариш усуллари иккинчи гуруҳи инновация инжинеринги, инновация реинжинеринги ва бренд-стратегия каби усулларни қамраб олади.

Учинчи гуруҳ таркибига нархни бошқариш усули, бозорни эгаллаш ва менежер кабинетлари киради. Ушбу гуруҳдаги барча усулларнинг бош мақсади – инновацияларни жорий этишда катта манфаат ва самарадорликка эришишдир.

Инновация муҳитининг бугунги аҳволи қисқа муддатларда хизматлар соҳасининг инновацион даражасини оширишга имкон бермайди. Шу сабабли уни ривожлантириш учун давлатнинг қўллаб-қувватлаши зарур. Демак, давлат томонидан хизматлар соҳаси субъектларига инновацион ғоя, ҳамда юқори технологияларни жорий қилишда кўпроқ имтиёз берилиши инновацияларни хизматлар соҳасидаги натижаси юқори самара беради.

Мамлакатимизда хизматлар соҳасининг инновацион фаолиятини ривожлантириш учун

бир қатор муҳим вазифаларни амалга ошириш зарур. Булардан, биринчиси, хизматлар соҳасининг илмий-техникавий ахборотдан фойдаланишдаги юқори трансакцион харажатларни камайтириш, хизматлар соҳаси корхоналари учун янги технологияларни синовдан ўтказиш, инновацион ишланмалар ва уларни жорий қилиш учун ўз ресурсларини таклиф қилувчи молиявий ва инвестиция институтлар бозорини (венчур фирмалари, модернизация фондлари ва технологиялар трансфери хизматлари ва ҳ.к.) ташкил этишни рағбатлантириш “фан-таълим-ишлаб чиқариш” интеграциясини самарадорлигини ошириш. Иккинчидан, хизматлар соҳаси субъектларининг инновацион фаолиятини ривожлантириш учун ахборот-маслаҳат таъминоти тизимини ислоҳ этишни чуқурлаштириш, бизнесга хизмат кўрсатувчи инфратузилма тизимини яхшилаш.

Учинчидан, хизматлар соҳаси субъектлари инновацион фаолиятининг самарасини ошириш борасида инновацион маркетингини кенг тадбиқ этиш, ривожланаётган бозор жараёнларида рақобатбардош янги технологияларни яратиш ва уларни жорий этишни тижоратлаштириш масалаларини тезда ҳал қилиш. Тўртинчидан, хизматлар соҳасининг инновацион фаолиятини ривожлантириш учун стратегик ва тактик мақсадларни аниқлаш, инновацион стратегиялар тизимини ишлаб чиқиш, инновацион ва инвестиция портфелларини шакллантириш, патент, лицензия ва “ноу-хау”лар яратиш ва жорий этиш, таваккалчилик, диверсификация жараёнларини самарали бошқариш. Бешинчидан, хизматлар соҳаси субъектлари маҳсулотларни жаҳон бозорига олиб чиқиш ва халқаро бозор стандартларига мослаштириш орқали, уларни ташқи иқтисодий фаолият жараёнларига кенг жалб этиш, замонавий ахборот технологиялари ютуқларидан фойдаланилган ҳолда кичик бизнесни ахборот билан таъминлаш сифатини ошириш, ҳамда инновацион фаолиятни ривожлантиришни рағбатлантириш.

Олтинчидан, хизматлар соҳасида модернизациялаш жараёнларини фаоллаштириш, сифатли ва экспертга асосланган рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқаришни таъминлайдиган замонавий мослашувчан минитехнологияларни жорий этиш, маҳсулот сифатидан келиб чиқиб эгилувчан нарх сиёсатини амалга ошириш, бизнес субъектларининг механизмини шакллантириш. Еттинчидан, бозор иқтисодитини ривожланаётган хозирги шароитда кичик бизнес юқори фойда берадиган иқтисодий тармоқларида ишчилар сони чегараларини халқаро андозалардан келиб чиқиб қайтадан кўриб чиқиш, кичик бизнес соҳасини бошқаришни самарали ташкил этиш учун малакали менеждерла-

ни тайёрлаш, айниқса инновацион менежерлар билан таъминлашни кенгайтириш.

Агарда биз замонавий, илғор ва тежамкор технологиялардан фойдаланишга ҳамда товарларнинг юқори сифати ва истеъмол хусусиятларини таъминлашга хизмат қиладиган инновацион техника ва технологияларни яратиш тизимини жорий этсак, бу соҳага ёшларни жалб қилган ҳолда, аҳолимизнинг ички эҳтиёжларини таъминлаш билан биргаликда, экспорт қилишга хизмат қиладиган рақобатбардош, сифатли маҳсулотларни ишлаб чиқаришни янада кўчайтиришга эришимиз мумкин.

Хизматлар соҳаси субъектларининг инновацион ривожланиш йўллари орқали ривожлантиришда қуйидагиларни ҳисобга олиш мақсадга мувофиқдир:

Биринчидан, корхоналар ходимларини рағбатлантириб уларни кўпроқ маркетинг тадқиқотларини олиб боришга жалб қилиш орқали, янги инновацион ғояларни ишлаб чиқишга йўналтириш;

Иккинчидан, ишлаётган ёш ходимлар томонидан яратилаётган инновацион лойиҳаларни амалиётда қўллашдан олдин корхона худудига тегишли жойларда синов майдончаларини ташкил этишни йўлга қўйиш;

Учинчидан, бизнес вакиллари ва хусусий тадбиркорлар учун кредитлар ва улар учун зарур ресурсларидан фойдаланиш имкониятини кенгайтириш ва яратилаётган инновацион лойиҳаларни кредитлаш тизимини яратиш;

Тўртинчидан, вилоятларнинг чекка туманларида ишлаб чиқаришда энг муҳим омил бўлган элэктр энергияси, табиий газ, ичимлик суви ва шу каби коммунал хизматлар узлуксизлигини таъминлаш билан боғлиқ бўлган муаммоларни ҳал этиш;

Бешинчидан, яратилган инновацион маҳсулотлар ва миницеҳлар савдо ярмаркаларини ташкил этиш;

Олтинчидан, хизматлар соҳасининг экспорт салоҳиятини ривожлантириш учун зарур ташкилий, ҳуқуқий, молиявий механизмларини шакллантириш ва шароитларни янада яхшилаш орқали келгусида четга хомашё эмас, балки юқори қўшимча қийматга эга тайёр маҳсулотни экспорт қилишга эришиш.

Маълумки, дунё тажрибасида янги тадбиркорликка асос бўлувчи “стартап бизнес” ташкилоти кенг ривожланиб бормоқда. Шу жумладан, мамлакатимизда ҳам ушбу йўналишда

тадбиркорлик қадамлар ташланди. Бу фаолият инновацион хизматлар соҳасида ҳам ривожланиб бормоқда.

Хусусан, давлат бюджетидан 50 млрд. сўм маблағ “стартап ғоялар”ни молиялаштириш ва Ўзбекистонда стартап экотизимини яратиш учун ажратилди. Бунинг натижасида бугунги кунга қадар илк бор стартап лойиҳаларни қўллаб-қувватлаш ва молиялаштириш тизими шакллантирилиб, умумий қиймати 33 млрд. сўмлик 35 та стартап лойиҳалар молиялаштирилди ва рақобатбардош янги маҳсулотларни ишлаб чиқариш ташкил этилди.

Бироқ, амалиётдаги натижалар шуни кўрсатмоқдаки, стартап лойиҳалар натижа бериши учун муҳит ҳали тўлиқ шаклланимаган, амалга оширилаётган стартап лойиҳаларнинг натижадорлиги пастлигича қолмоқда, маркетинг таҳлилларининг амалга оширмаганлиги сабабли стартап лойиҳаларнинг аксарият қисми бозорда ўз ўрнини эгаллаб кета олмаяпти. Муҳим жиҳатлардан яна бири, республикамиз худудларида янги ғояларга асосланган инновацион тадбиркорликка ўқитиш механизмлари мавжуд эмас ва бу тизимли йўлга қўйилмаган.

Шундан келиб чиқиб, халқаро молия ташкилотлари маблағларини жалб этган ҳолда етакчи халқаро акселерация компанияларини таклиф этиш, улар орқали авваломбор, тадбиркорларимиз ва ёшларимизни янги инновацион бизнесга ўргатиш, стартап ғояларни амалга оширишга қўмаклашиш, шунингдек, етакчи хорижий акселерация компанияси билан “Training for trainers” механизми асосида маҳаллий мутахассислар тайёрлаш ва уларни малакасини жаҳон стандартлари асосида ошириш тизимини яратиш зарур.

Бугунги кунда инновацион тараққиётга ўтиш нафақат ресурсларни оптималлаштириш ва инновацион салоҳиятни сафарбар қилишни, балки иқтисодиётнинг институционал тузилишини тизимли трансформациялашни тақозо этади.

Шу муносабат билан миллий иқтисодиётнинг инновацион тараққиётини секинлаштириб турган тенденцияларнинг намоени бўлиши унинг энг муҳим йўналишларини белгилашда янги ёндашувларни ишлаб чиқишни талаб қилмоқда. Бу маънода хизматлар соҳасида инновацион фаолиятни ривожлантиришнинг институционаллаштириш уларни баргараф этиш йўлидаги муҳим қадамдир.

Манба ва адабиётлар рўйхати:

1. Зайнутдинов Ш.Н. Инновационный менеджмент. –Т.: Академия, 2006. –С.267; Зайнутдинов Ш.Н. Теория пять «И» или новая система факторов процветания государства. LAP LAMBERT Academic Publishing RU, 2018. –С. 49; Расулев А.Ф., Алимов Р. Стимулирование инновационной активности в экономике // Общество и экономика. –М.: 2007. –№5-6; Кадыров А.М. Формирование национальной инновационной системы в условиях углубления экономических реформ. Актуальные проблемы развития инновационной деятельности. Сборник научных трудов международной конференции. –Т.: 2008. С.19-21.; Оценка эффективности управления экономикой. Под ред. Ш.Н.Зайнутдинова, Э.Х.Махмудова. –Т.: ТГЭУ, 2008. –С.321; Эргашев Ф., Раҳимова Д., Сағдуллаев А., Парпиев О. Инновацион менеджмент. Дарслик. –Т.: Академия, 2005. –Б. 90.

2. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М.: Прогресс, 1982.
3. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент. – СПб.: Питер, 2001. – С. 41. 4 Борисов А.Б. Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 2000. – С. 185. 5 Медынский В.Г. Инновационный менеджмент. – М.: ИНФРА-М, 2002. – С. 28.
4. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. – СПб.: Питер, 2004. – С. 19.
5. Попов В.Л. Управление инновационными проектами. Учебное пособие. – С.: ИНФРА-М, 2009. – С.11. (С. 337).
6. Гымуш Р. И., Матмуродов Ф. М. Инновационный менеджмент: Иқтисодиёт олий ўқув юрталари учун ўқув қўл. – Т.: Ўзбекистон файласуфлари миллий жами- яти нашриёти, 2008. – Б. 10. (144 б.)
7. Innovation Policy A Guide for Developing Countries. The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank 1818 H Street, NW, 2010. – P.28. (P. 436.)
8. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитасининг йиллик статистик тўпламлари. – Тошкент, 2020 й.
9. Отажонов Ш.И. Управленческие инновации на малых предприятиях. // Иқтисодиёт ва таълим. – Тошкент, 2010. –№ 5. –Б. 32–36.
10. Друкер П. Эффективное управление: экономические задачи и оптимальные решения/ Пер. англ. М.Котельниковой. –М.: 2008 г. –С.288.
11. Зайнутдинов Ш. Бошқариш самарадорлигини ошириш йўллари // Иқтисодиёт ва таълим. –Т.: 2000. № 1. –Б.48-49.
12. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил 26 февралдаги 55-сонли “2016-2020 йилларда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантириш дастури тўғрисида”ги қарори.
13. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: опыт социального прогнозирования / Пер. с англ.; Под ред. В.Л. Иноземцева. М.: Асадетиа, 1993.
14. Казаков С.П. Тенденции развития сферы услуг в инновационной постиндустриальной экономике // Механизация строительства. 2012. № 6. с. 14-18.
15. “Ўзбекистон Республикаси Президентини Ш. Мирзиёев 2018 йил 28 декабр куни Олий мажлисга Мурожаатномаси” 2018 йил 29 декабрь Халқ сўзи. 271-272.
16. Липидус Л.В. Цифровая экономика: управление электронным бизнесом и электронной коммерцией: учебник / -М.: ИНФРА-М, 2019. -479 с.

ЎЗБЕКИСТОН ТРАНСПОРТ КОРИДОРЛАРИ КЕНГАЙИШИ ДОИРАСИДА БИР МАКОН БИР ЙЎЛ ЛОЙИХАСИ АМАЛГА ОШИШИНING ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ

**Исмаилова Нулуфар Сабитджановна -
Тошкент давлат иқтисодиёт университети,
“Жаҳон иқтисодиёти” кафедраси мудири
Исаев Қобилжон Абдуқодирович -
Тошкент давлат иқтисодиёт университети,
“Жаҳон иқтисодиёти” кафедраси катта ўқитувчиси
Ҳамидов Имомжон Иброҳимжон ўғли -
Тошкент давлат иқтисодиёт университети,
“Жаҳон иқтисодиёти” кафедраси ассистенти**

Аннотация: Хитой 2013-йилда Евроосиё мамлакатлари ўртасидаги ҳамкорлик алоқаларини кенгайтириш мақсадида «Бир макон – бир йўл» деб номланган иқтисодий тараққиётнинг янги стратегиясини эълон қилди. Шу тариқа Хитой раиси Си Сзинпин кўп асрлик Буюк Ипак йўлини қайта тиклаш борасидаги ўз ғояларини амалга оширмақда. Лойиҳага кўра, Марказий Осиё, Яқин Шарқ, Жанубий Осиё, Жанубий-Шарқий Осиё ва Европанинг айрим минтақалари молия билан таъминланади. Таҳлилчиларнинг фикрича, Янги Буюк Ипак йўлининг ташкил қилиниши Хитойни жаҳондаги етакчи давлатлардан бирига айлантиришни мақсад қилиб қўйган. Мазкур мақолада «Бир макон – бир йўл» лойиҳасининг аҳамияти, қўлами, мақсадлари ҳамда унинг Марказий Осиё жумладан Ўзбекистон иқтисодиётига таъсири, транспорт коридорлари шаклланиши жараёнларини таҳлил қилиш мақсад қилинган.

Калим сўзлар: Халқаро иқтисодий муносабатлар, халқаро савдо, транспорт коридорлари, Хитой, Марказий Осиё, Буюк Ипак йўли

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТА ОДНОГО ПОЯСА И ОДНОЙ ДОРОГИ ДЛЯ РАСШИРЕНИЯ ТРАНСПОРТНЫХ КОРИДОРОВ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация: В 2013 году Китай объявил о новой стратегии экономического развития под названием "Один пояс - один путь" для расширения сотрудничества между странами Евразии. Таким образом, председатель КНР Си Цзиньпин реализует свои идеи по возрождению многовекового Великого шелкового пути. Согласно проекту, будут профинансированы Центральная Азия, Ближний Восток, Южная Азия, Юго-Восточная Азия и некоторые регионы Европы. По мнению аналитиков, создание Нового Великого шелкового пути направлено на то, чтобы сделать Китай одной из ведущих держав мира. Данная статья направлена на анализ значимости, масштабов, целей проекта "Один пояс - один путь" и его влияния на экономику Центральной Азии, в том числе Узбекистана, формирование транспортных коридоров.

Ключевые слова: международные экономические отношения, международная торговля, транспортные коридоры, Китай, Центральная Азия, Великий шелковый путь.